

Crîșma lui Lache

Parcă-i un făcut! La crîșma lui Lache nu mai dă lumea năvală. Și doar a bătut și el, cum îi treaba negustorească, o potcoavă de cal, găsită la răscruce de drumuri mari, ca să se poarte lumea prin ușa crîșmei, cum se preface la răscruce; iar pe teighea stau la rînd, bătuți cu ținte: «un franc de doi» turnat numai din plumb curat și pe care negustorul nu l'a trecut mai departe vre-unui nespălat de cioban; un franc găurit luat de la un ursariu pentru ca să vie atîta lume cîtă vîd ursarii în calea vieții lor rătăcitoare; «o ducă», jumătate franc, ca să fie dugheana cu drăgănele; apoi cite un gologan de aramă de toate mărimele, ca să umble prăvălia cum umblă gologanul—și-s țincuiți toți banii aceștia pentru ca banul intrat în prăvălie să nu mai poată eși înapoi.

De ani întregi n'a mai jucat hora Paștilor dinaintea crîșmei lui Lache. Și, după socoteala lui, e mare lucru pentru o crîșmă dacă poți avea adunarea Paștilor dinaintea prăvăliei tale! Întîi-și'ntîi scrînciobul trebuie să umble toate sărbătorile, cite-s cuprinse în cele cincizeci de zile după Paști, până la Rusalii, și dacă ai norocul să poți ridica scrînciobul dinaintea ușii tale, apoi n'au cum să se facă aiurea adunările din vremea asta. Unde mai pui că Românul se deprinde cu locul adunării, se împrietenește cu dinsul și-i vine greu să și-l schimbe.—A încercat Lache și cu scrînciobul: a intrat în vorbă cu cîțiva flăcăi, le-a dat de băut în cîteva rînduri, a adus lemne de furci și de grindei pentru scrînciob tocmai din pădurea Epurenilor, a turnat un scrînciob să se ducă vestea, a tocmit lăutari de pe Horincea și... tot degeaba! Ba și-a auzit vorbe chiar cu urechile lui, precum că de cînd e satul, la o sărbătoare ca asta, nu s'a mai pomenit două adunări, una la crîșma boerească și alta la crîșma lui. Celor bătrîni nu le venea la socoteală pentrucă așa-i Paștele făcut să fie: să te aduni cu toții la biserică și apoi cu toții la scrînciob, ca să poți vedea dintr-odată și să-ți dai cu ideea cum se mai preface lumea, cum se duc bătrîni prin vama vieții și cum vin alții pe nesimțite de le iau locul. Celor tineri iarăși nu le cade treaba tocmai bine; insurații au rude în cealaltă parte a satului și n'au cum să stea în răgaz, la aceiași a-

dunare și să-și spună în tihnă toate ahturile și bucuriile; iar flăcăii și fetele, în bună parte simt că parcă se desfac în două bucăți și-s siliți să se dea pe față, să-și arăte ascunsurile sufletului lor: dragostea nu vrea să știe de socotelle lui Lache, iar dacă se duc la celălalt scrincioab, lucrul sare în ochi la toate babele, nu ca atunci când e o singură adunare și când nu te știe nimeni încotro îți bate inima!

De dragul lui Lache n' o să-ți lași tinereța pustie. S' or face poate, cu vremea, două și mai multe scrincioabe în Măstăcani, dar până una-alta treaba asta nu împacă pe nimeni și de aceea în dimineața din Lunea Paștilor s' a pomenit Lache cu scrincioabul scos din furci și făcut bucăți! Și iac' așa nu mai poți împăca lumea: arendașul, un Grec din lumea lui Dumnezeu, la fiecare flăcău cite o zi de coasă pentru scrincioab, Lache face scrincioab mai frumos și mai bun, aduce lăutari din fundul Horincei, nu cere flăcăilor nici o gloabă și cu toate acestea ei se duc tot la scrincioabul boeresc, unde-au apucat de pe vremuri, în loc să vie cu toții numai la scrincioabul lui.—Nu-i vorbă, să vede că nici Lache n' are prea mare noroc. La început mergea dugheana lui de n' ajungea să dovedească; dar vezi că atunci era numai crișma lui pe lingă cea boerească. De la aceasta fugea lumea din pricină că ce făcea ce dregea Grecul, dar în tot anul strica vinul. Intr' o bună zi însă se pomenește satul cu Herșcu. Se duce numai decît vestea precum că la dugheana lui Herșcu sînt multe și de toate și că ar fi mai eftine. Ba se spuneau și lucruri aproape de necrezut, dacă nu le-ai fi văzut cu ochii; se spunea, de pildă, că te duci la Jidan cu un ou de găină și-ți dă douăzeci de bolduri, ori cincizeci de cusut; unii spun că Herșcu s' a apucat să vindă și în sat lucrurile cu prețurile apropiate de ale orașului, în ce vreme ce Lache dădea până acum numai un bold, ori numai un ac pentru un ou proaspăt; că Herșcu dă douăzeci și cincizeci de masline la ou, pe cînd Lache dădea numai cincizeci masline cu pielea lipită de simbure. Azi așa, până ce nu mai ajunge Herșcu să se răsunfle de lume în prăvălia lui, iar Lache stă de-i țiuo urechile de dugheană pustie. Firește că nici el nu stă cu mîinele în sin; spune în gura mare că toate lucrurile din dugheana lui Herșcu sînt false, că băuturile, pe care le are acesta, sînt spurcate și otrăvite; se jură pe toți Dumnezeii că el nu poate da la un ou decît un bold, iar dacă Herșcu dă douăzeci, tocmai asta-i dovada cea mai bună că vindă lucruri false ori furate. Și lumea nu se înduioșază de jurămintele lui Lache. Toate femeile, pentru toate flecurelele, își deșartă acum legăturile și sacii în hambarul lui Herșcu, iar într' al lui Lache urlă cîinii.

Cu tot sbuciumul lui Lache, numai cui i-i lene să se ducă la crișma lui Herșcu—care găsește chipul să țină crișmă rominească și după ce s' a luat străinilor acest drept—și cîțiva vecini de ai lui Lache se mai abat pe la el, în aprinsul luminărilor și dimineața înainte de plecare la muncă. Multe guri rău-tăcioase spun lucruri aproape de necrezut, își talmăcesc anapoda

cum de-și plătește dările cerute unui negustor. Unii cred că receptorul îi îngăduie o mulțime de daravele nu tocmai curate, pe care nu le îngăduie altor negustori din cuprinsul comunei; alții zic c'ar fi avînd mult amar de bani puși la o parte de cînd era negustor mare în Galați; alții dau deadreptul și-ar fi în stare să jure pe sfința cruce că lumea se ferește de măsurile lui Lache, de socotelile lui umflăte și de prețurile lui gogonate.

Se găsesc însă și—lume nu-i?—și cînioși la inima lor, care spun că Lache nu șterge niciodată datorile din catastih și că Românul plătește mereu, zeci de ani în șir, aceleași și aceleași datorii. Oricare ar fi însă adevărul, nu-i nici un om în Măstăcani, care să-i tăgăduiască lui Lache dreptul de a trăi «boerește».

Cițiva ani în urmă, Lache era între cei întîi negustori ai «tîrgului nou» din Galați. În prăvăliile lui, moștenite de la un unchiu bogat, încărcate cu toate trebuincioasele gospodăriilor sătești, unde slujise din copilărie, dădea om peste om. A avut creștinul zile bune pînă ce i-au bătut darabana. Mai ales cucoana Manda, fiică de negustor mare de vinuri, cu proprietățile ei în «tîrgul nou», crescută în toate îndemînările și bunătățile la care poate visa o familie cum se cade în lumea negustorilor de vinuri, ar fi mai mare păcatul ca acum, după ce-a ajuns la țară, în satul de obirșie al lui Lache, unde au deschis crișmă și prăvălie de mărunțușuri, să nu mai poată trăi «boerește». A avut, nu-i vorba, cam mult de furcă pînă să stea pe picioare Lache în Măstăcani.—Tatăl lui, mort de cițiva ani—pe vremea cînd Lache era în toată puterea lui de negustor și deci pe vremea cînd s'ar fi făcut foc de i-ar fi vorbit cineva de Măstăcani, mai ales în fața cucoanei Mandei, care pentru toată lumea nu și-ar fi arătat fața în prăvăliile din Galați—împărțise pămîntul și viea la cele trei fici mai mici decît Lache, cu învoirea nescrisă a acestuia; ba chiar și casa bătrînească era prinsă de unul dintre cumnați cu care trăia și bîtrîna.

Lache a scăpat casa de bucluc, a ridicat-o și a mai lărgit-o; a dărîmat casa făcută de alt cumnat pe locul dat nevestiței, a lărgit bătătura de jur împrejur răsluind locul tuturor vecinilor, și-a luat viea de pe la surori. Într'un cuvînt s'a făcut singurul gospodar în culcușul părintesc.

Oricum s'ar uita lumea la viața și la gospodăria lui Lache se pare că amîndoi, chiar și cucoana Manda, s'au dat mult la brazdă. De-o bucată de vreme—de la venirea lui Herșcu în sat, ar zice poate un rîntăcios—cucoana Manda gătește singură bucatele, pentru că, spune ea cu bună dreptate, n'are nădejde nici într'o femeie din sat ca să gătească o masă ca lumea; ține numai așa, pentr'un rachiou-două pe zi, cite o toantă a satului, ca să-i curățe vasele și să-i arunce zoile din bucătărie. Un privitor iscusit ar găsi poate că ea nu ține bucătăreasă din pricină că n'ar putea-o plăti poate cu tot venitul crișmii lui Lache, cucoana Manda arată însă, nu fără puțină sfilă, că ea n'are cum să-și omoare timpul ca la oraș, și de aceia e silită să se ducă

pe la bucătărie. Muerile cu limbă lungă spun că Lache a împrejmuit ograda cu zaplaz atit de nalt, ca să nu mai vadă nimeni pe cucoana Manda, cum stă ea ca viitoarea împărăteasă din povești, în mijlocul curții înconjurată de tot felul de păseri, pusderia pământului; tot muerile acestea spun că Lache face și negustorie de păseri, pe care le pornește în puterea nopții la Galați, după ce cucoana Manda cu adevărată măestrie și după îndelungate stăruinți prefăce pe cucoși în claponi și schimbă semnele de la rățe și de la giște.

În casa cucoanei Manda s'a păstrat încă „masa boerească” după cum dovedesc cuțitele, furculițele, farfuriile și cele cel puțin trei feluri de bucate pe care le face ea, cind are obraze de ale cirmuirii ca musafiri nepoftiți la masă. Asta se știe în tot satul și găzduirea aceasta, a fețelor care vin în trăsuri pe arcuri, trase cu clopoței și cu zurgălăi, îi ține pe al de Lache în ochii satului la rangul de boerie.—De cît așa mare boer, gindesc une-ori oamenii, iarăși n'are cum să fie. Mai întâiu Lache nu-i de viță boerească. Tatăl lui a fost, ce-i drept, gospodar fruntaș în sat; dar de aici și până la viță boerească mai este! Nu-i vorbă, tot ținutul știe că Lache avea odată prăvăliile lui încărcate în Galați înainte de a rămînea mofluz; de atunci însă a trecut multă apă pe Dunărea; de atunci a tot umblat forfota din tîrg în sat... până cînd tot Măstăcanii o să-i minince ciolanele!...

Se vede că-i tot adevărată învățătura cărților evrești, precum că „nici un prooroc în țara lui”. De cînd a venit Lache în Măstăcani, a pîndit și pîndește încă primăria. La toate alegerile... s'alege și el c'un poloboc de vin mai puțin în pivniță. Nu doară că nu l-ar duce capul să fie primar și încă primar cum n'a mai fost în patea locului, dar n'are el noroc să aibă voturi destule. Ba mai totdeauna se găsește cîte-un nespălat, îmbătat, tot de Lache, care să-i arunce în obraz vorbe fără noimă la o zi ca aceia, precum că adică n'ar fi avînd «îndreptări», de cînd cu darabana de la dughenele lui din Galați. Unul, într'un rînd, i-a spus lucruri, care au făcut pe multe mueri să bată din pumni de bucurie și care, pe un slab de inger, l-ar fi vîrit în pămînt de rușine; Lache însă e om oțelit în viață și nu se dă bătut cu una cu două. Năcazul lui cel mare este că nu se vede și el odată ales primar de cătră obște, că pentru mai departe, pentru întărirea alegerii, ar face el pe cei mari să mai închidă ochii dacă s'ar ridica cineva să spue că-i mofluz și că «n'are îndreptările» cerute cuiva, ca să poată fi primar.

De cînd era negustor în Galați și chiar din copilărie, ca ucenic, a rămas cu obiceiul de a se arăta totdeauna vesel și de a-i umbla gura ca o moară. Lucrul acesta i-a prins multă vreme bine, atunci cînd îi trecea pe dinainte lume din tot ținutul; dar în cele din urmă, trăind numai între aceiași și aceiași oameni din Măstăcani, el nici nu bagă de samă că scuipatul lui la furcă și veselia lui silită nu mai are trecere. Chiar sara asta is adunați cîțiva oameni la cîrciuma lui, mai mult ca să-l mai audă

povestind lucruri năzdrăvane, care, pentru cine le-ar fi auzit întâiași dată, ar fi fost crezute poate pe jumătate, decît cu dorința de a-i face alisveriş. Toată lumea îl știe lăudăros peste măsură și cu toate acestea îl ascultă—pentru ca, apoi să aibă de ce ride. Păreerea pe care o are Lache despre puterea de pătrundere a adevărului de către Măstăcăneni îl face poate să nu simtă marginile până unde se poate întinde minciuna, nici clipa în care ar trebui să se oprească.—«Am avut, spune el și data asta, o pușcă din Damasc, ce bătea cit se poate întinde vederea. Odată mă duc la vinat cu un cîine rusesc. Pe la noi nu se găseau asemenea cîini, dar eu l-am cîpătat de la un general rus, cu care mă împrietenisem și cu care mă duceam la vinat pe vremea războiului, cînd au trecut Rușii prin Galați de s'au bătut cu Turcii. Cîinele stîrnește o căprioară, o scoate la șes, o sucește împrejur, o întoarce la tufăriș, unde știa că aștept eu, mi-o aduce drept pe lingă mine; eu o văd cum vine și cit e de frumoasă, văd c'ar fi păcat să-i ciuruesc pielea cu gloanțe și de aceea o prind cu mîna de-un picior dinapoi, vie-viuță... Altădată ochesc un epure, care fugea de scăpăra și tocmai cînd calc cu degetul piedica puștei trece deacurmezișul un urs; am scăpat epurile, nu-i vorbă, dar am culcat la pămînt ursul!». El simte că-i prea gogonată, că nu poate fi crezut, ba poate îi zărește cum își dau cu cotul, ori cum își fac cu ochiul pe furis și de aceea începe singur să dea lămuriri, fără să fie întreat, cum că ursul a căzut, măcar că avea în pușcă alice pentru epure, pentru că el are meșteșugul său deosebit, învălește adecă alicele într'o cîrpă de cînepă, tare și intră toate, ca și cum ar fi lipite, în dihania sălbatică. Aduce apoi și dovezi; mai istorisește cum umbla odată după prepeliți, cum a sărit un lup și cum l-a doborît c'o încărcătură pentru prepelițe.

Acum își pregătește încărcături pentru o pușcă de pe tărîmurile noastre,—firește fără învăliș de pînză și fără deslușiri pentru ce nu le mai învălește rîndul acesta. Mine, spune el, are să ne mîncece dimineată, știe el în ce loc anume și are s'aducă un epure cit ai fuma o țigară. Cei din cîrciumă se 'njunghe de ris stăpînit... nu le-or fi trecînd oare prin mînte vorba bătrînească „nu se știe de unde sare epurile!“? I-a venit gust să trîntească o mîncare cu masline, așa cum știe cucoana Manda s'o facă, mai ales că are și un musafir; a poftit și pe profesorul nou la masă. «Ce să-i faci! un biet om străin și el, nu cunoaște pe nimeni!» spune Lache, oftînd de milă tocmai cînd intră și Profir pe ușă.—O adevărată mulțămire și o tăcere adîncă se face, cînd îl văd oamenii intrînd. El îi mai în stare să le spună ce-i și cum îi întimplarea cu profesorul cel vechiu; negreșit trebuie să fi aflat de la ist nou cum a ajuns treaba de l-au în-lăturat din Măstăcani.

—Știu și eu cit știți și voi! spune Profir; de unde să știu? profesorul ist nou nu știe nici el nimic; a primit ordin să vie și a venit... Că eu eram în „tirgul nou“ din Galați, mă dusesem

să cumpăr niște pește sărat și, cum îmi cîntărea jidanul, numai iaca unul la căruță, un fel de sârjent cu chipiu...

Și le spune Profir și lor, din nou, istoria cum a adus pe Posteuca.

— Profesorul acesta—s'amestecă Lache cu obicinuita lui corință de a se arăta cunoscător în toate—se vede un tinăr cu totul de ispravă! Se cunoaște omul după vorba lui încotro are să calce...

Și 'ncepe să-l laude ca și cînd l-ar cunoaște pe învățător de cînd lumea. La urma-urmei asta-i una din metehnele lui Lache, să nu găsească nici un cuvînt rău de oricine vine în Măstăcani, mai ales dacă-i burlac și dacă are de gînd să stea locului mai multă vreme. Vrînd-nevrînd, orice străin trebuie să vină la masa gătită de cucoana Manda, de vrea să minince cu furculița în Măstăcani o mîncare mai deosebită. Invoiala pentru masă e neuzit de ușoară: pentru mîncare nu se plătește mai nimic, se plătește mai mult pentru băuturi; iar tocmeala se face numai după ce omul a stat odată, de două ori, ca poftit la masă.—Oamenii au băgat de samă și sara asta că Lache s'a pus pe laude. Dintre toți numai Profir îi ține partea pe față, în privința lui Posteuca, cu toate că în inima lui clocotește un năduf ascuns.

— Să vedeți dumneavoastră zice el, cît îi de blîndișor și de frumușel și cît îi de delicat la mîncare... și-i rușinos ca o fată mare!... una numai!... nu cred să facă el sat cu noi. Văd că și-a adus un lădoi cu cărți cit toate zilele... era să mă desale cînd l-am dat jos din căruță... se vede că n'a sfîrșit școala... Stă numai cu cartea 'n mîină, cum vine de la școală, zice că citește ca să-i treacă de urit, dar eu îmi dau cu socoteala că n'a mîntuit cartea...

— Are dreptate Profir, spune Lache, care vrea numai decît să-și arăte și părerea lui de om purtat prin lume. Dacă are el profesorul atitea cărți și dacă citește el și după ce vine de la școală, apoi negreșit că n'a scos cartea la capăt. În ziua de azi —urmează el ridicînd glasul,—se cere carte și multă bătae de cap până s'o scoți la un capăt! Nu mai departe, să vedeți ce se întîmplă cu mine! Mă credeți? Am fost săptămîna trecută la Galați, unde am dus pe Costache, băiatul meu, la liceu și i-am cumpărat peste o sută de cărți, care-de-care mai groase și mai scumpe, că vreau să-l învăț carte, că doar atita am și eu la sufletul meu și nu vreau să fie ca mine - se oprește să adauge și cuvintele «numai cu înșămnatul în catastih». S'au trecut vremurile vechi! Și doar Costache al meu e numai în clasa a doua! Dar până cînd o da la spate liceul, peste șapte ani de zile?! Ca să citești și să înveți șapte ani în șir... îți trebuie cărți, nu șagă!...

Nici rîndul acesta n'o nimerește Lache! În Măstăcani se stie că odorul lui bate ulițele Galațului și mai degrabă li-i miia de nădejdea pe care și-o pune el în Costache al lui, decît să

creadă în suta cea de cărți, pe care ar fi plătit Lache cincizeci de galbeni în cap.

Se face tăcere în dugheana lui Lache. De-afară s'aude un cîntec în depărtare. Liniștea văzduhului soarbe cu lăcomie cîntecul acesta și-l duce în slavă tot lungul văii. Greerii de toamnă, fermecați de seninul stelelor și de mirosul de vie cu struguri copti, se întetesc și par că vor să se ia la întrecere cu cîntăreții cari s'aud din ce în ce mai lămurit. O ceată de flăcăi, unul la altul cu minile după cap, merg încet și legănat și cîntă:

Frunză verde de scunchie
Cine-mi trece 'n deal, la vie?
Ghiorgieș cu pălărie
Cu cordica de hirtie...

Fiecare dintre flăcăi se gîndește că-l aude aleasa inimii sale, care negreșit s'a strecurat afară din casă și-l așteaptă în grădină cu porniri de sărutări. Cîntecul e mai mult semnul, vestirea fecioarelor pentru veghiare: e ciasul cînd mirele sosește.

— Tinerete-tinerete! spune un bătrîn oftînd, rupînd tăcerea care s'a făcut în crișma lui Lache, după ce-au trecut cîntăreții mai departe. De cite ori îi aud mă gîndesc: mare lucru e și tinereta! Să-mi vie mie acum a cînta?! Cînd eram ca dinșii, unde știam eu de oboseală?!.. veneam de la coasă după ce 'nsera, veneam adică de la munca cea mai grea a cîmpului, mîncam într'un genunchiu ca să-mi vie mai ușor de sărit de la masă, umblam hăulind prin sat până ce-mi eșea înainte baba asta a mea, ședeam cu dinsa până 'n cîntatul cucușilor, mă duceam acasă și mă cuceam îmbrăcat, mă tura ori nu mă fura somnul, iar răsăritul soarelui mă găsea cu braze lungi și grele, trase cu roua proaspătă pe dinsele, cosite de mine. Tinerete-tinerete! unde sînteți tinerete?! urmează el dînd din cap. Acum, cînd viu de la coasă, simt bine cum îni pîrie ciolanele și, zău, dacă nu-mi vine de multe ori să mă uit pe drum înapoi și să văd de nu mi-a rămas vre-un ciolan pe urmă!.. Ei au fost azi la muncă și-acum cîntă! Fericită-i tinereta, că n'are oboseală!.

Și n'au răgaz bătrînii să și mai amintească de cele tinerete, trecute ca un vis, pentrucă o altă ceată de cinci flăcăi vin tăcuti până în dreptul crișmei lui Lache, se opresc în drum cătînd pe ușa deschisă, șoptesc și apoi o pornesc pe dunga luminoasă ce iese prin ușa crișmei. Zărghiții aceștia de flăcăi încep să cînte fiecare deosebit, se prefac beți, încep să strige cît îi ține beregata, tropăesc și cer de băut. Bătrînii văd că nu-i chip de taifas mai mult. Unul cite unul să scoală de pe scîndura pe care stau, își îndreaptă spatele, care pîrie, și-o șterg, caré și 'ncotro, prin întunericul ce se indesește cînd eși de la lumină, chiar și pe o noapte plină de stele ca aceasta. Se duc bătrînii cu dezgustul în suflet că, pe zi ce merge, flăcăii dau năvală prin crișme, iar mulți dintr'înșii n'au nici un pic de ru-

șine și de respect față de bătrînețe. În vremea lor, dacă un flăcău ar fi intrat în crîșmă, nici n'ar fi mai avut loc în horă: orice fată s'ar fi desprins iute de mîna care ar fi deschis ușă de crîșmă!

Socoteala flăcăilor acestora e știută. Lache scoate rachiul și tutun, ese în ușa crîșmei, se uită prin întuneric și ascultă. Se întoarce și închide ușa fără zgomot, apoi scoate, de după cele trei căpățîni de zahăr pistruite de muște, o listă pe care sînt înșirate nume de mușterii de felul celor de care e încunjurat acum; iar în dreptul numelui lor stau însemnate datoriile, cu semne deosebite, pe care le cunoaște numai el. De pildă în dreptul lui Gheorghe se găsește o cruce, în dreptul lui Hristea se găsesc două cruci, iar în dreptul lui Crestatu trei; asta înseamnă că Gheorghe trebuie să fure și să aducă o găină la cucoana Manda, căci a primit o ceașcă de rachiul ca plată.—Hristea două găini ori două rațe, iar Crestatu are să fure și are s'aducă două giște pentru două cești de rachiul de cite zece bani și un pachet de tutun.

Știe el Profir ceva, de stă el pitit în colțul gardului și spionează mișcarea mușteriiilor care s'au închis acum cu Lache!...

Sp. Popescu

